

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Кафедра біології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету

“_12_” травня__020_ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

вид практики: навчальна, виробнича

з БОТАНІКИ (Систематики рослин)

(назва практики)

галузь знань **01 Освіта**

шифр та найменування галузі знань

спеціальність **014 Середня освіта (Біологія)**

код та найменування напрямку підготовки

факультет природничо-географічної освіти та екології

назва Інституту (факультету)

Київ 2020

Робоча програма навчальної практики з **БОТАНІКИ**
(назва і вид практики)
для студентів за напрямом підготовки/спеціальності **014 Середня освіта (Біологія)** на **2018-2019 навчальний рік.** - 25 с.

Робоча програма розроблена на підставі наскрізної програми практик студентів напряму підготовки **6.040102 Біологія**, галузі знань **0401 Природничі науки** затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова ____ 201__ р., протокол № ____.

Розробники: **Журавель Наталія Михайлівна, доцент кафедри біології, кандидат біологічних наук, доцент; викладач Білявський Сергій Миколайович**
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри **біології**

Протокол від “ ____ ” ____ 201__ року № ____

Завідувач кафедри _____ **Плиска О.І.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної практики

Рік підготовки – II

Семестр – IV

Кількість тижнів – 2

Кількість кредитів – 2

Загальна кількість годин – 60.

Вид контролю – диференційований залік

2. Мета та завдання навчальної практики

Мета: закріпити теоретичні і практичні знання з курсу "Систематика рослин", навчити студентів встановлювати таксони, визначати рослини за різними типами визначників, здійснювати описи рослинних угруповань.

Завдання: – навчити студентів формувати уміння і навички при проведенні спостережень і досліджень в природі;

- навчити спостерігати за впливом на рослинний організм різноманітних екологічних чинників та господарської діяльності людини;

- навчити за сукупністю ознак встановлювати таксони, яким властиві ті чи інші ознаки;

- навчити визначати рослини за різними типами визначників (з дихотомічними і політомічними ключами, атласами тощо).

- закріпити знання студентів щодо ведення щоденника навчальної практики, в якому фіксують дату, мету і місце проведення заняття, занотовувати все, що здійснюється на занятті під час екскурсії чи в лабораторії: записувати назви і робити зарисовки загального вигляду рослин, відомості про біоекологічні особливості рослин, дані фенологічних спостережень, описи рослинних угруповань тощо.

- провести контроль знань студентів латинських та українських назв рослин району проходження практики.

Основні результати та компетентності, які вони формують:

№	Результати навчання	Компетентності
1.	Знати: - виділяти екологічні групи рослин по відношенню до діючих чинників середовища; - визначати приналежність рослин до типу флор: синантропної, адвентивної, рудеральної тощо. Вміти : - вести спостереження у природі під час змін сезонів; - виготовляти гербарій відповідно до встановлених вимог; - робити описи фітоценозів досліджуваної території.	Загальнонаукові компетенції: - базові знання фундаментальних наук в обсязі, необхідному для освоєння змісту наукових основ ботанічних наук; - базові знання про роль рослинного покриву та грибів у складі біосфери планети Земля. Інструментальні комплектації. - навички роботи з лабораторним обладнанням; - дослідницькі навички; - навички роботи з підручниками та посібниками; - навички описувати морфологічні та анатомічні ознаки основних органів рослин та грибів різних систематичних груп. Професійні компетенції - базові знання про різноманітність рослинного покриву України та особливості їхнього поширення і

	використання у виробничій діяльності людини; - володіння методами спостереження, опису, ідентифікації і класифікації рослин та грибів; - базові знання про сучасний стан рослинного покриву України та необхідність його охорони;
--	---

4. Програма навчальної практики

Практика складається з трьох етапів: підготовчого, польового і камерального.

1-й день навчальної практики – *підготовчий період*.

В цей час студенти знайомляться з метою і завданням навчальної практики, з методикою вивчення флори та ведення польових спостережень, структурою та вимогами до оформлення підсумкового звіту. Працюють з літературними джерелами. Знайомляться з технікою безпеки під час проходження маршрутами.

2-й – 9-й день навчальної практики – це *польовий період*, який проводиться позезонно згідно зі складеним викладачем тематичним планом та графіком.

Камеральний період окремо не виділяється у зв'язку зі специфікою дисципліни, а обробка матеріалу здійснюється під час практики щодня.

Орієнтовний тематичний план програми навчальної практики з ботаніки (II курс)

№ п/п	Зміст	Термін, кількість годин	Місце проведення
1.	Мета і завдання практики. Загальна характеристика географічних, топологічних і екологічних умов району практики. Рослинний покрив і методи його вивчення.	Квітень 6	Лабораторії кафедри, музеї та сади ботанічних установ
2.	Рослинність тропіків і субтропіків (ліси, чагарникові зарості, мангри тощо).	Квітень 6	Оранжереї та музеї ботанічних установ
3.	Ознайомлення з рослинами ботанічних установ району практики відкритого і захищеного ґрунту	Травень-червень 6	Оранжереї та ділянки відкритого ґрунту ботанічних установ
4-5.	Лісова рослинність району практики. Ярусна будова лісового фітоценозу. Облік насінного відновлення дерев. Залежність чагарникового ярусу від деревного. Трав'яний ярус: біологія домінуючих видів трав'янистих рослин. Природні і штучні ліси району практики. Охорона еталонних лісових угруповань. Зелена книга України. Обробка зібраного матеріалу. Робота з визначниками.	Червень 12	Околиці міста, лабораторії кафедри (якщо практика виїзна – у місці виїзду)
6.	Лучна рослинність району практики. Заплавні і суходольні луки і їхні особливості. Роль злакових і бобових у складі луків. Поняття про різнотрав'я. Вплив випасання і рекреації на видовий склад і продуктивність луків. Обробка зібраного матеріалу.	Червень 6	Там же

7.	Степова рослинність району практики. Домінуючі види степових фітоценозів. Життєві форми. Залежність видового складу від мезо- і мікрорельєфу. Поняття про аспектність. Вплив на степову рослинність випасання і розорювання. Охорона степів. Обробка зібраного матеріалу.	Червень 6	Там же
8.	Болотна і водно-прибережна рослинність. Рослинність водойм з проточною і непроточною водою. Причини і закономірності заростання водойм і роль у цьому процесі екологічних умов. Альгофлора водойм. Основні шляхи виникнення і розвитку боліт. Видовий склад рослинного покриву. Значення боліт у біосфері. Охорона боліт. Обробка зібраного матеріалу.	Червень 6	Там же
9.	Агрофітоценози. Видовий склад, життєві форми і взаємозв'язки культурних і бур'янових рослин в агрофітоценозах. Вплив обробітку і догляду за посівами на засміченість сільськогосподарських угідь. Сади, парки і сквери та їхня роль в поліпшенні середовища життя людини. Обробка зібраного матеріалу.	Червень 6	Там же
10.	Підсумкове заняття з польової практики (перевірка теоретичного матеріалу, знання латинських назв рослин, правильного оформлення гербарію в належній кількості). Залік.	Червень- липень 6	Аудиторії кафедри

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОСЛИН

Визначити рослину – це значить з'ясувати, до якої родини, роду і виду вона належить.

Для визначення рослин існують спеціальні посібники – визначники, визначальні картки, атласи. З визначником працювати нескладно, якщо знати *ЯК*. У визначниках є таблиці для визначення таксонів, які називають ключами і які побудовані на принципі дихотомії. *КЛЮЧ* – це сукупність ознак, розташованих у певній послідовності. Складання дихотомічних ключів базується на об'єднанні ознак у дві групи, що взаємно виключають одна одну. Першу групу ознак називають *тезою*, а другу – *антитезою*. Сукупність двох груп ознак у ключі називають *ступенем*. Кожна група ознак, тобто теза і антитеза закінчується або *назвою таксону* або *цифрою*, що посилає на інший ступінь ключа. Визначення продовжується до встановлення *видової назви* рослини.

Визначають в основному свіжозібрані рослини. Проте можна визначати і засушені рослини; у таких випадках, щоб дослідити будову квітки, її треба обережно вмістити у пробірку з водою і розварити на слабкому вогні; потім квітку викладають у чашку Петрі чи на листок чистого паперу і досліджують.

Визначення рослини починається з аналізу її морфологічних і анатомічних ознак. Такий аналіз здійснюється за певним планом, зразок якого вміщено нижче.

План морфологічного аналізу рослини

I. Загальна характеристика рослини

1. Структурно-соматичний тип (трава, напівкущ, кущик, кущ, дерево).
2. Тривалість життя рослини (однорічна, дворічна, багаторічна).

3. Еколого-біологічний тип рослини: а) суходільна, водяна, болотяна, лісова, лучна, степова, піщана тощо; б) однодомна, дводомна; в) сапротроф, паразит тощо.
4. Опушення – м'яке, шорстке, бархатисте, повстисте, розсіяне, густе, притиснуте, відстовбурчене, з простих, розгалужених, зірчастих, залозистих волосків тощо; відмічається опушеність всієї рослини, окремих її органів і частин та відсутність опушення (голі рослини).
5. Висота в см.
6. Цвітіння (час і особливості).
7. Плодоношення.

II. Підземна частина рослини

1. Коренева система – стрижнева, мичкувата.
2. Кореневище – коротке, довге. Товсте, тонке, галузисте, нерозгалужене.
3. Цибулини, бульбоцибулини, бульби, бульбокорені чи коренеплоди та їхні особливості.

III. Надземна частина рослини – пагін і його складові

А. Стебло

1. За напрямком росту – прямостояче, піднесене, лежаче, повзуче, витке, чіпке тощо.
2. За характером галуження і розвитком міжвузль – нерозгалужене, розгалужене від основи або у верхній частині, з видовженими і укороченими міжвузлями.
3. За поперечним перерізом – кругле, чотиригранне, тригранне, сплюснене, крилате, борознисте тощо; всередині порожнисте або виповнене тощо.
4. Тип листкорозташування – спіральне (чергове), супротивне, мутовчасте (кільчасте); наявність прикореневої розетки.

Б. Листки

1. За розміром і будовою: а) великі, малі, середні; б) прості, складні; в) черешкові, сидячі; г) з прилистками, з розтрубом, з піхвою, з язичками, з вушками, стеблообгортні тощо.
2. За загальною формою листової пластинки – округлі, овальні, яйцеподібні, ниркоподібні, еліптичні, ланцетні, лінійні, голчасті, лускаті тощо.
3. За формою основи, верхівки і краю листової пластинки: а) округлі, серцеподібні, стрілоподібні, списоподібні, клиноподібні тощо; б) гострі, загострені, тупі, виїмчасті тощо.
4. За ступенем розчленування листової пластинки – цілісні, лопатеві, роздільні, розсічені тощо.
5. Тип жилкування – сітчасте (перисте і пальчасте), дугове і паралельне.
6. Видозміни листків – вусики, колючки тощо.

В. Суцвіття

1. Ботриодні – китиця, колос, початок, зонтик, щиток, кошик, головка.
2. Цимоїдні – монохазій, дихазій, плейохазій.
3. Тирсоїдні – тирс, сережка.

Г. Квітка

1. Одностатева (маточкова і тичинкова), двостатева, неплідна; актиноморфна (правильна), зигоморфна (неправильна), асиметрична.
2. Оцвітина – проста чашечкоподібна чи віночкоподібна, подвійна. У представників родини Злакові звертається увага на особливості будови колоскових і квіткових лусок (кількість, форма, жилкування, наявність остюків і місце їхнього прикріплення на лусках).
3. Чашечка – правильна чи неправильна, її форма, кількість і зростання членів, забарвлення, опушення тощо.
4. Віночок – правильний чи неправильний, його форма, кількість і зростання членів, забарвлення, опушення тощо.
5. Андроцей (сукупність тичинок) – одnobратній, двобратній тощо; кількість тичинок, вільні чи зрослі (характер зростання між собою, з трубкою віночка і т.п.), розмір, форма, забарвлення і розміри пиляків та тичинкових ниток тощо.

6. Гінецей (сукупність плодолистків) – апокарпний, ценокарпний; кількість маточок, форма приймочки (периста, головчаста тощо), зав'язь (верхня, нижня, напівнижня), гола чи опушена тощо.

7. Формула квітки (складається з використанням загальноприйнятих символів). У формулі квітки умовними буквеними символами позначають складові квітки, числами біля основи буквених символів складових квітки позначають кількість членів кожної складової (чашечки, віночка, тичинок, плодолистків). Дужки у формулі квітки вказують на зростання її складових, а знак + на розташування складових у різних колах. Риска позначається положення зав'язі у квітці. Риска над чи під числом або посередині числа, що вказує на кількість плодолистків, з яких утворено гінецей або маточку, означає, що зав'язь нижня (риска зверху), верхня (риска знизу), напівнижня (риска посередині). Актиноморфна квітка позначається знаком *, а зигоморфна – $\uparrow$ або $\downarrow$; тичинкова квітка позначається знаком ♂, а маточкова – ♀.

Буквені позначення у формулі квітки є початковими складами або літерами латинських назв відповідних складових квітки:

P – Perigonium - проста оцвітина;

Ca – Calyx - чашечка;

Co – Corolla - віночок;

A – Androeceum - андроцей (тичинки);

G – Gynoeceum - гінецей (плодолистки)

Нижче наводимо приклади формул квіток різної будови:

1. Лілія лісова (*Lilium martagon* L.) – квітка актиноморфна, з подвійною оцвітиною, члени розміщені по колах і не зростаються, а маточка утворена з плодолистків. які зрослися

* $P_{3+3} A_{3+3} G_{(3)}$

2. Жовтець їдкий (*Ranunculus acris* L.) – квітка актиноморфна, з подвійною оцвітиною, члени якої вільні

* $Ca_{(5)} Co_5 A_{\infty} G_{\infty}$

3. Дзвоники персиколисті (*Campanula persicifolia* L.) – квітка актиноморфна, з подвійною оцвітиною, зрослолистою чашечкою і зрослопелюстковим віночком і верхньою зав'яззю, що утворена зрослими плодолистками

* $Ca_{(5)} Co_{(5)} A_5 G_{(5)}$

4. Шавлія лучна (*Salvia pratensis* L.) – квітка зигоморфна, з подвійною оцвітиною, члени якої зростаються

$Ca_{(5)} Co_{(5)} A_4 G_{(2)}$

5. Кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Wigg.) – квітка зигоморфна, з редукованою чашечкою

$Ca_0 Co_{(5)} A_{(5)} G_{(2)}$

Д. Плід, супліддя, насінина

Плід – розмір, форма, колір, опушення (голий, вкритий волосками, колючками, причіпками тощо); апокарпний, ценокарпний; одногніздий, двогніздий і т.д.; однонасінний, багатонасінний; сухий нерозкривний (зернівка, сім'янка, горіх тощо), сухий розкривний (листянка, біб, стручок, коробочка тощо).

1. Супліддя – сухе, соковите.

2. Насінина – розмір, форма, колір, інші ознаки.

Здійснивши морфологічний аналіз рослини, пошук її назви, як вже зазначалося, проводять за допомогою визначника. Спочатку встановлюють назву родини, потім роду і нарешті виду рослини. Назви визначеного виду і родини записують на етикетку.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИГОТОВЛЕННЯ ТА СКЛАДАННЯ СТУДЕНТСЬКОГО ГЕРБАРІЮ

Гербарій (від лат. herba – трава) – це колекція висушених, визначених і відповідно змонтованих рослин.

Рослини для гербарію треба збирати під час цвітіння та плодоношення. Для гербарію з дерев і кущів зрізують гілки з квітками та плодами, а трав'янисті рослини збирають повністю. Якщо трав'яниста рослина дуже висока (понад 100 см), для того щоб розмістити її на гербарному аркуші обов'язково беруть кореневу систему та прикореневу і верхівкову частини пагона, видаляючи частково серединну формацію листків.

Збирати рослини для гербарію треба упродовж усього вегетаційного періоду, починаючи з ранньої весни і до пізньої осені під час сезонної польової практики і самостійно. Рослини збирають в суху сонячну погоду, після спадання роси, оскільки зібрані після дощу або з росою вони погано висихають та чорніють під час висушування. У трав'янистих рослин необхідно вичищати підземну частину від ґрунту.

Для гербарію збирають типові для кожного виду екземпляри. Якщо рослини дрібні (до 15 см заввишки), їх треба збирати не менше 3-5 на гербарний аркуш. Великі ж рослини (від 40 до 100 см) на гербарному аркуші згинають один або два рази. У випадках, коли рослини перевищують 100 см, середину надземної частини рослини видаляють. Свіжозібрані рослини закладають у папку з папером для висушування, старанно розправляючи всі органи так, щоб вони не перекривали один одного. Щоб добре засушити сукулентні рослини чи соковиті органи рослин (бульбокорені, коренеплоди, кореневища, цибулини, бульби), спочатку їх на короткий час слід занурити у кип'яток (це прискорює висушування). Коли рослина підготовлена до висушування, обов'язково треба у гербарний аркуш вкласти польову етикетку, на якій вказати: географічне положення місця, де зібрана рослина, екологічні умови місцезростання рослини, дату і прізвище збирача.

Підготовлені до висушування рослини закладають у преси, перекладаючи при цьому гербарні листки з рослинами порожнім сушильним папером, щільно перев'язують і підвішують у затінку на вільному повітрі або у добре провітрюваному приміщенні. Упродовж перших 2-3 діб сушильний папір, в якому немає рослин, замінюють в пресах 2-3 рази на день, а далі 1 раз на добу до повного висушування, яке встановлюється шляхом згинання рослини. Висушені рослини при згинанні не деформуються і не ламаються. Потрібно слідкувати, щоб рослини не пересихали. Вологий папір, вилучений з пресу, висушується і використовується знову. Висушені екземпляри кожного виду окремо викладають на білий монтувальний папір. На змонтованому гербарному аркуші має бути, окрім рослини, ще й етикетка. Гербарний аркуш має бути обгорнутий так званою «рубашкою»: тоншим папером форматом трохи більшим за гербарний аркуш, зігнутим навпіл у вигляді книжки (іноді, за браком паперу, «рубашку» роблять таких розмірів, як гербарний аркуш, і наклеюють тільки зверху нього). Прикріплювати рослини треба або за допомогою ниток (обережно пришиваючи до гербарного аркушу), або приклеюючи смужками паперу розміром приблизно 3x15 мм клеєм ПВА.

Останнім етапом оформлення гербарію є його систематизація (складання списку видів і відповідно гербарних зразків за системою). Оформлений гербарій вміщують у папку, на якій зазначають: 1) прізвище та ініціали збирача, 2) факультет, курс і спеціальність, 3) навчальний рік, 4) кількість і список видів та гербарних аркушів.

Для гербаризації рослин існує спеціальне обладнання:

- Експурсійна папка з картону чи фанери розміром 50x35 см, що складається з двох половинок, які стягуються мотузкою або шпагатом.
- Папір для висушування рослин (або газети).
- Гербарний прес та мотузка для його стягування.
- Білий папір форматом А-3 або А-4 (100 аркушів).

- Копачка для викопування рослин, ніж для зрізування гілок. Пінцет і препарувальні голки для монтування гербарних аркушів.
- Польові і чистові етикетки. Розмір чистових етикеток 8x14 см. На етикетці систематичного гербарію обов'язково вказуються латинські та українські назви родини і виду.

ЗРАЗОК ГЕРБАРНОЇ ЕТИКЕТКИ

Гербарій кафедри БІОЛОГІЇ Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова	
Родина	
Вид	
Місцезнаходження (географіка)	
Місцезростання (екологія)	
Дата збору	
Зібрав	
Визначив	
Керівник практики	

СПИСОК ВИДІВ РОСЛИН, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОГО СИСТЕМАТИЧНОГО ГЕРБАРІЮ

Таблиця

Список видів рослин, які рекомендуються для систематичного гербарію

Українська назва	Латинська назва	Як читається латиною
Родина Плаунові 1. Плаун булавовидний	<i>Lycopodiaceae</i> <i>Lycopodium clavatum</i> L.	Лікоподіацеє Лікоподіум кляватум
Родина Баранцеві 1. Баранець звичайний	<i>Huperziaceae</i> <i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schrank et Mert.	Гуперзіацеє Гуперзіа селяго
Родина Молодильникові 1. Молодильник озерний	<i>Isoëtaceae</i> <i>Isoëtes lacustris</i> L.	Ізоетацеє Ізоетес лякустріс
Родина Хвощові 1. Хвощ польовий 2. Х. зимуючий 3. Х. лісовий 4. Х. болотний 5. Х. лучний	<i>Equisetaceae</i> <i>Equisetum arvense</i> L. <i>E. hyemale</i> L. <i>E. sylvaticum</i> L. <i>E. palustre</i> L. <i>E. pratense</i> L.	Еквізетацеє Еквізетум арвензе Е. гіемале Е. сільватікум Е. палюстре Е. пратензе
Родина Безщитникові 1. Безщитник жіночий або жіноча папороть 2. Пухирник ламкий	<i>Athyriaceae</i> <i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth <i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh.	Атіріяцеє Атіріум філікс-феміна Цистоптеріс ффраріліс

Родина Щитникові 1. Щитник чоловічий або чоловіча папороть 2. Голокучник дубовий 3. Асплений муровий	<i>Dryopteridaceae</i> <i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott <i>Gymnocarpium dryopteris</i> (L.) Newm. <i>Asplenium ruta-muraria</i> L.	Дріоптерідацеє Дріоптеріс філікс-мас Гімнокарпіум дріоптеріс Аспленіум рута-мураріа
Родина Гіполепісові 1. Орляк звичайний	<i>Hypolepidaceae</i> <i>Pteridium aquilinum</i> (L.) Kuhn	Гіполепідацеє Птерідіум аквіліnum
Родина Багатоніжкові 1. Багатоніжка звичайна	<i>Polypodiaceae</i> <i>Polypodium vulgare</i> L.	Поліподіацеє Поліподіум вульгаре
Родина Сальвінієві 1. Сальвінія плаваюча	<i>Salvinaceae</i> <i>Salvinia natans</i> L.	Сальвініяцеє Сальвінія натанс
Родина Соснові 1. Ялиця біла 2. Ялина колюча 3. Я. європейська, смерека 4. Модрина європейська 5. Сосна звичайна 6. С. Палласова, кримська 7. Сосна Банка	<i>Pinaceae</i> <i>Abies alba</i> Mill. <i>Picea pungens</i> Engelm. <i>P. abies</i> (L.) Karst. <i>Larix decidua</i> Mill. <i>Pinus sylvestris</i> L. <i>P. pallasiana</i> D.Don <i>P. banksiana</i> Lamb.	Пінацеє Абіес альба Піцеа пунгенс П. абіес Лярікс децидуа Пінус сільвестріс П. паллязіана П. банксіана
Родина Кипарисові 1. Туя західна 2. Т. складчаста 3. Яловець звичайний 4. Я. високий 5. Я. козачий 6. Я. віргінський	<i>Cupressaceae</i> <i>Thuja occidentalis</i> L. <i>T. plicata</i> D.Don <i>Juniperus communis</i> L. <i>J. excelsa</i> Bieb. <i>J. sabina</i> L. <i>J. virginiana</i> L.	Купрессацеє Тузіа окциденталіс Т. пліката Юніперус коммуніс Ю. ексцельза Ю. сабіна Ю. віргініана
Родина Тисові 1. Тис ягідний	<i>Taxaceae</i> <i>Taxus baccata</i> L.	Таксацеє Таксус бакката
Родина Ефедрові 1. Ефедра двоколоскова	<i>Ephedraceae</i> <i>Ephedra distachya</i> L.	Ефедрацеє Ефедра дістакія
Родина Хвилівникові 1. Хвилівник звичайний 2. Копитняк європейський	<i>Aristolochiaceae</i> <i>Aristolochia clematitis</i> L. <i>Asarum europaeum</i> L.	Арістольохіацеє Арістольохіа клематітіс Азарум європеум
Родина Півонієві 1. Півонія тонколиста 2. П. кримська 3. П. напівкущова	<i>Paeoniaceae</i> <i>Paeonia tenuifolia</i> L. <i>P. daurica</i> Andrews <i>P. suffruticosa</i> Andrews	Пеоніацеє Пеонія тєнуїфоліа П. дауріка П. суффрутікоза
Родина Барбарисові 1. Барбарис звичайний	<i>Berberidaceae</i> <i>Berberis vulgaris</i> L.	Берберідацеє Берберіс вульгаріс
Родина Макові 1. Мак дикий 2. Чистотіл великий	<i>Papaveraceae</i> <i>Papaver rhoeas</i> L. <i>Chelidonium majus</i> L.	Папаверацеє Папавер реас Хелідоніум маюс
Родина Жовтецеві 1. Анемона дібровна 2. А. жовтецева 3. Калюжниця болотна 4. Ломиніс прямий 5. Сокирки польові 6. Пшінка весняна	<i>Ranunculaceae</i> <i>Anemone nemorosa</i> L. <i>A. ranunculoides</i> L. <i>Caltha palustris</i> L. <i>Clematis recta</i> L. <i>Consolida regalis</i> S.F.Gray <i>Ficaria verna</i> L.	Ранункуляцеє Анемоне немороза А. ранункульїїдес Кальта палюстріс Клематіс ректа Консоліда регаліс Фікарія верна

7. Печіночниця благородна 8. Рівноплідник рутвицелистий 9. Мишачий хвіст малий 10. Жовтець їдкий 11. Ж. золотистий 12. Ж. вогнистий 13. Ж. повзучий 14. Ж. багатоквітковий 15. Рутвиця мала	<i>Hepatica nobilis</i> L. <i>Isopyrum thalictroides</i> L. <i>Myosurus minimus</i> L. <i>Ranunculus acris</i> L. <i>R. auricomus</i> L. <i>R. flammula</i> L. <i>R. repens</i> L. <i>R. polyanthemos</i> L. <i>Thalictrum minus</i> L.	Гепатіка нобіліс Ізопірум таліктроїдес Міозурус мінімус Ранункулус акріс Р. аврікомус Р. фляммуля Р. репенс Р. поліантемос Таліктрум мінус
Родина Руткові 1. Рутка лікарська 2. Ряст порожнистий 3. Р. ущільнений 4. Р. проміжний	<i>Fumariaceae</i> <i>Fumaria officinalis</i> L. <i>Corydalis cava</i> (L.) Schweigg. et Koerte <i>C. solida</i> (L.) Clairv. <i>C. intermedia</i> (L.) Merat.	Фумаріацеє Фумарія офісіналіс Корідаліс кава К. соліда К. інтермедія
Родина В'язові 1. В'яз гладенький 2. В. граболистий або берест	<i>Ulmaceae</i> <i>Ulmus laevis</i> Pall. <i>U. carpinifolia</i> Rupp.	Ульмацеє Ульмус левіс У. карпініфолія
Родина Кривові 1. Крива дводомна 2. К. жалка	<i>Urticaceae</i> <i>Urtica dioica</i> L. <i>U. urens</i> L.	Уртикацеє Уртика діюка У. уренс
Родина Букові 1. Бук лісовий 2. Дуб звичайний 3. Д. пухнастий 4. Каштан їстівний	<i>Fagaceae</i> <i>Fagus sylvatica</i> L. <i>Quercus robur</i> L. <i>Q. pubescens</i> Willd. <i>Castanea sativa</i> Mill.	Фагацеє Фагус сільватіка Кверкус робур К. пубесценс Кастанеа сатіва
Родина Березові 1. Береза повисла 2. Б. пухнаста 3. Вільха клейка або чорна 4. В. сіра 5. Граб звичайний 6. Ліщина звичайна	<i>Betulaceae</i> <i>Betula pendula</i> Roth. <i>B. pubescens</i> Ehrh. <i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn. <i>A. incana</i> (L.) Moench <i>Carpinus betulus</i> L. <i>Corylus avellana</i> L.	Бетуляцеє Бетуля пендуля Б. пубесценс Альнус глютіноса А. інкана Карпінус бетулюс Корілюс авелліана
Родина Гвоздикові 1. Зірочник лісовий 2. З. злаковидний 3. З. середній або мокрець 4. Роговик польовий 5. Червець однорічний 6. Шпегель польовий 7. Стелюшок червоний 8. Остудник голий 9. Віскарія звичайна 10. Смілка звичайна 11. С. поникла 12. Коронарія зозуляча, зозулін цвіт 13. Куколиця біла	<i>Caryophyllaceae</i> <i>Stellaria holostea</i> L. <i>S. graminea</i> L. <i>S. media</i> (L.) Vill. <i>Cerastium arvense</i> L. <i>Scleranthus annuus</i> L. <i>Spergula arvensis</i> L. <i>Spergularia rubra</i> (L.) J. Presl et C. Presl <i>Herniaria glabra</i> L. <i>Viscaria vulgaris</i> Bernh. <i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke <i>Silene nutans</i> L. <i>Coronaria flos cuculi</i> (L.) A. Br. <i>Melandrium album</i> (Mill.) Garcke	Каріофілляцеє Стеллярія гольостеа С. грамїнеа С. медіа Церастіум арвензе Склерантус аннуус Спергуля арвензіс Спергулярія рубра Герніарія глябра Віскарія вульгаріс Сілене вульгаріс Сілене нутанс Коронарія фльос кукулі Меляндріум альбум

14. Лециця волотиста 15. Псамофілієла мурова	<i>Gypsophila paniculata</i> L. <i>Psammophiliella muralis</i> (L.) Ikonn.	Гіпсофіля панікулята Псаммофілієлла мураліс
16. Гвоздика бородата 17. Г. розчепірена 18. Г. дельтовидна 19. Мильнянка лікарська 20. Зірочки садові	<i>Dianthus barbatus</i> L. <i>D. squarrosus</i> M.Bieb. <i>D. deltoides</i> L. <i>Saponaria officinalis</i> L. <i>Lychnis chalconica</i> L.	Діантус барбатус Д. скваррозус Д. дельтоїдес Сапонарія офіціналіс Ліхніс хальцедоніка
Родина Щирицеві 1. Щириця біла 2. Щ. загнута	Amaranthaceae <i>Amaranthus albus</i> L. <i>A. retroflexus</i> L.	Амарантаєє Амарантус альбус А. ретрофлексус
Родина Лободові Лобода біла Лутига розлога Віниччя сланке В. справжнє Шпинат городній Буряк звичайний Верблюдка оголена Курай чіплянковий	Chenopodiaceae <i>Chenopodium album</i> L. <i>Atriplex patula</i> L. <i>Kochia prostrata</i> (L.) Schrad <i>K. scoparia</i> (L.) Schrad. <i>Spinacia oleracea</i> L. <i>Beta vulgaris</i> L. <i>Corispermum glabratum</i> Klok. <i>Salsola tragus</i> L.	Хеноподієє Хеноподіум альбум Атріплекс патуля Кохія прострата К. скопарія Спінація олерацеа Бета вульгаріс Коріспермум гляндратум Сальсоля трагус
Родина Гречкові 1. Гречка їстівна 2. Щавель кислий 3. Щ. кисленький або горобиний 4. Щ. кінський 5. Щ. прибережний 6. Фалопія березковидна 7. Гірчак земноводний 8. Г. перцевий 9. Бісторта лікарська 10. Спориш пташиний або звичайний	Polygonaceae <i>Fagopyrum esculentum</i> Moench <i>Rumex acetosa</i> L. <i>R. acetosella</i> L. <i>R. confertus</i> Willd. <i>R. hydrolapathum</i> Huds. <i>Fallopia convolvulus</i> (L.) A.Löve <i>Persicaria amphibia</i> (L.) Delarbre <i>Persicaria hydropiper</i> (L.) Delarbre <i>Bistorta officinalis</i> Delarbre <i>Polygonum aviculare</i> L.	Полігонаєє Фагопірум ескулентум Румекс асетоца Р. ацетозелля Р. конфертус Р. гідропіпатум Фалльопія конвольвулюс Персікарія амфібія П. гідропіпер Бісторта офіціналіс Полігонум авікуляре
Родина Звіробоеві 1. Звіробій продріявлений або звичайний	Hypericaceae <i>Hypericum perforatum</i> L.	Гіперікаєє Гіперікум перфоратум
Родина Фіалкові 1. Фіалка ранкова 2. Ф. польова 3. Ф. запашна 4. Ф. дивна 5. Ф. гібридна, братки	Violaceae <i>Viola matutina</i> Klok. <i>V. arvensis</i> Murr. <i>V. odorata</i> L. <i>V. mirabilis</i> L. <i>V. hybrida</i> hort.	Віоляєє Віоля матутіна В. арвензіс В. одората В. мірабіліс В. гібрида
Родина Капустові 1. Кудрявець Софії	Brassicaceae <i>Descurainia Sophia</i> (L.) Webb	Брассікаєє Дескураїнія софія

2. Капуста польова, свиріпа 3. Гірчиця польова 4. Редька дика 5. Хрінниця польова 6. Грицики звичайні 7. Гикавка сіра 8. Талабан польовий 9. Сухоребрик лікарський 10. Суріпиця звичайна 11. Кардарія крупковидна 12. Лунарія однорічна 13. Бурачок пустельний 14. Жеруха гірка 15. Зубниця п'ятилиста 16. Водяний хрін австрійський 17. Веснянка рання 18. Левкой однорічний 19. Вечорниці сибірські 20. Жовтушник розлогий 21. Ж. лакфіолевидний 22. Рижій посівний 23. Кінський часник черешковий 24. Різушка Таля	ex Prantl <i>Brassica campestris</i> L. <i>Sinapis arvensis</i> L. <i>Raphanus raphanistrum</i> L. <i>Lepidium campestre</i> L. <i>Capsella bursa pastoris</i> L. <i>Berteroa incana</i> L. <i>Thlaspi arvense</i> L. <i>Sisymbrium officinale</i> L. <i>Barbarea vulgaris</i> F.Br. <i>Cardaria draba</i> (L.)Desv. <i>Lunaria annua</i> L. <i>Alyssum desertorum</i> Stapf <i>Cardamine amara</i> L. <i>Dentaria quinquefolia</i> Bieb. <i>Rorippa austriaca</i> (Crantz) Bess. <i>Erophila verna</i> (L.) Bess. <i>Matthiola annua</i> (L.) Sweet <i>Hesperis sibirica</i> L. <i>Erysimum diffusum</i> Ehrh. <i>E. cheiranthoides</i> L. <i>Camelina sativa</i> (L.) Crantz <i>Alliaria petiolata</i> (Bieb.) Cavara et Grande <i>Arabidopsis thaliana</i> (L.) Heynh.	Брассіка кампестріс Сінапіс арвензіс Рафанус рафаніструм Лепідіум рудерале Капселля бурса пасторіс Бертероа інкана Тляспі арвензе Сісімбріум офіцінале Барбарєа вульгаріс Кардарія драба Люнарія аннуа Аліссум дезерторум Кардаміне амара Дентарія квінквефоліа Роріппа аустріака Ерофіля верна Маттіюля аннуа Гесперіс сибіріка Ерізімум діффузум Е. хейрантоідес Камеліна сатіва Алліарія петіюлята Арабідопсіс таліана
Родина Вербові 1. Вербна біла 2. В. ламка 3. В. козяча 4. В. попеляста 5. В. гостролиста, шельюга 6. Тополя чорна, осо́кір 7. Т. тремтяча, осика 8. Т. біла 9. Т. дельтолиста 10. Т. пірамідальна	Salicaceae <i>Salix alba</i> L. <i>S. fragilis</i> L. <i>S. caprea</i> L. <i>S. cinerea</i> L. <i>S. acutifolia</i> Willd. <i>Populus nigra</i> L. <i>P. tremula</i> L. <i>P. alba</i> L. <i>P. deltoides</i> Marshall <i>P. italica</i> (DuRoi) Moench	Салікацее Салікс альба С. фрагіліс С. капреа С. цінереа С. акутіфоліа Популюс нігра П. тремуля П. альба П. дельтоідес П. італіка
Родина Первоцвітові 1. Первоцвіт весняний 2. Вербозілля лучне 3. В. звичайне 4. Одинарник європейський 5. Курячі очка польові	Primulaceae <i>Primula veris</i> L. <i>Lysimachia nummularia</i> L. <i>L. vulgaris</i> L. <i>Trientalis europaea</i> L. <i>Anagallis arvensis</i> L.	Прімуляцее Прімуля веріс Лізімахія нуммулярія Л. вульгаріс Трієнталіс європеа Анагалліс арвензіс
Родина Мальвові 1. Лаватера тюрінгська 2. Алтея лікарська 3. Роза рожева 4. Калачики непомітні К. маленькі 5. К. мавританські	Malvaceae <i>Lavatera thuringiaca</i> L. <i>Althaea officinalis</i> L. <i>Alcea rosea</i> L. <i>Malva neglecta</i> Wallr. <i>M. pusilla</i> Smith <i>M. mauritiana</i> L.	Мальвацее Ляватера турінгіака Альтеа офіціналіс Альцеа розеа Мальва неглектта М. пузілля М. маурітаніка

Родина Розові 1. Таволга верболиста 2. Т. Вангутта 3. Груша звичайна 4. Яблуня рання 5. Горобина звичайна 6. Г. глоговина, берека 7. Ірга колосиста 8. Аронія чорноплідна 9. Глід кривочашечковий 10. Глід шарлаховий 11. Ожина сиза 12. Малина 13. Суниця лісові 14. С. зелені, полуниця 15. Перстач білий 16. П. гусячий, гусячі лапки 17. П. прямостоячий, калган 18. П. сріблястий 19. Гравілат міський 20. Гадючник звичайний 21. Парило звичайне 22. Шипшина собача 23. Вовче тіло болотне 24. Слива колюча, терен 25. Черемха звичайна	Rosaceae <i>Spiraea salicifolia</i> L. <i>S. vanhouttei</i> (Briot) Zabel <i>Pyrus communis</i> L. <i>Malus praecox</i> (Pall.) Borkh. <i>Sorbus aucuparia</i> L. <i>S. torminalis</i> (L.) Crantz <i>Amelanchier spicata</i> (Lam.) K.Koch <i>Aronia melanocarpa</i> (Michx.) Elliot <i>Crataegus curvisepala</i> Lindm. <i>C. coccinea</i> L. <i>Rubus caesius</i> L. <i>R. idaeus</i> L. <i>Fragaria vesca</i> L. <i>F. viridis</i> Duch. <i>Potentilla alba</i> L. <i>P. anserina</i> L. <i>P. erecta</i> (L.) Raeusch. <i>P. argentea</i> L. <i>Geum urbanum</i> L. <i>Filipendula vulgaris</i> Moench <i>Agrimonia eupatoria</i> L. <i>Rosa canina</i> L. <i>Comarum palustre</i> L. <i>Prunus spinosa</i> L. <i>Padus avium</i> Mill.	Розацеє Спірея саліціфолія С. вангуттеї Пірус коммуніс Малюс прекокс Сорбус аукупарія С. торміналіс Амелянхієр спіката Аронія мелянокарпа Кратегус курвісепаля К. кокцінеа Рубус цезіус Р. ідеус Фрагарія веска Ф. вірідіс Потентілля альба П. анзеріна П. еректа П. аргентеа Геум урбанум Філіпендуля вульгаріс Агрімонія евпаторія Роза каніна Комарум палюстре Прунус спіноза Падус авіум
Родина Бобові 1. Стифнолобіум (Софора) японський 2. Люпин багаторічний 3. Дрік красильний 4. Зіновать руська 5. Люцерна посівна 6. Л. хмелевидна 7. Л. романська 8. Буркун лікарський 9. Б. білий 10. Конюшина середня 11. К. лучна 12. К. польова 13. К. повзуча 14. К. рівнинна 15. Ляденець рогатий 16. Робінія щетиниста 17. Карагана дерев'яниста (жовта акація) 18. Астрагал солодколистий 19. А. еспарцетний	Fabaceae <i>Styphnolobium (Sophora) japonicum</i> (L.) Schott <i>Lupinus perennis</i> L. <i>Genista tinctoria</i> L. <i>Chamaecytisus ruthenicus</i> (Fisch.) Klaskova <i>Medicago sativa</i> L. <i>M. lupulina</i> L. <i>M. romanica</i> Prodan <i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pall. <i>M. albus</i> Medik. <i>Trifolium medium</i> L. <i>T. pratense</i> L. <i>T. arvense</i> L. <i>T. repens</i> L. <i>T. campestre</i> L. <i>Lotus corniculatus</i> L. <i>Robinia hispida</i> L. <i>Caragana arborescens</i> Lam. <i>Astragalus glycyphyllos</i> L. <i>A. onobrychis</i> L.	Фабацеє Стіфнольобіум (софора) японікум Люпінус перенніс Геніста цінкторія Цітізус рутенікус Медікаго сатіва М. люпуліна М. романіка Мелільотус офісіналіс М. альбус Тріфоліум медіум Т. пратензе Т. арвензе Т. репенс Т. кампестре Льотус корнікулятус Робінія гіспіда Карагана арборесценс Астрагалус гліціфілльос А. онобріхіс

20. В'язіль різнобарвний 21. Еспарцет виколистий 22. Горошок мишачий	<i>Coronilla varia</i> L <i>Onobrychis viciifolia</i> Scop. <i>Vicia cracca</i> L.	Коронілля варіа Онобріхіс віцііфоля Віція кракка В. тетрасперма
23. Г. чотиринасінний 24. Г. волохатий 25. Боби звичайні 26. Чина весняна 27. Ч. лучна 28. Горох польовий	<i>V. tetrasperma</i> (L.) Schreb. <i>V. villosa</i> Roth <i>Faba bona</i> L. <i>Lathyrus vernus</i> (L.) Bernh. <i>L. pratensis</i> L. <i>Pisum arvense</i> L.	В. вілльоза Фаба бона Лятірус вернус Л. пратензе Пізум арвензе
Родина Кленові 1. Клен гостролистий 2. К. татарський 3. К. несправжньо-платановий, явір	Aceraceae <i>Acer platanoides</i> L. <i>A. tataricum</i> L. <i>A. pseudoplatanus</i> L.	Ацерацеє Ацер плятаноїдес А. татарікус А. псевдоплатанус
Родина Льонові 1. Льон багаторічний 2. Л. жовтий 3. Л. проносний	Linaceae <i>Linum perenne</i> L. <i>L. flavum</i> L. <i>L. catharticum</i> L.	Лінацеє Ліnum перенне Л. флявум Л. катартікум
Родина Геранієві 1. Герань лучна 2. Г. кривавочервона 3. Грабельки звичайні	Geraniaceae <i>Geranium pratense</i> L. <i>G. sanguineum</i> L. <i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Her.	Гераніацеє Гераніум пратензе Г. сангвінеум Еродіум цікутаріум
Родина Селерові 1. Миколайчики плоскі 2. Бутень п'яний 3. Бугиля лісова 4. Болиголов плямистий 5. Цикута отруйна 6. Різак звичайний 7. Бедринець ломикаменевий 8. Порізняк проміжний 9. Смовдь гірська 10. Пастернак лісовий 11. Борщівник сибірський 12. Морква дика	Apiaceae <i>Eryngium planum</i> L. <i>Cherophyllum temulum</i> L. <i>Anthriscus sylvestris</i> (L.) Hoffm. <i>Conium maculatum</i> L. <i>Cicuta virosa</i> L. <i>Falcaria vulgaris</i> Bernh. <i>Pimpinella saxifraga</i> L. <i>Libanotis intermedia</i> Rupr. <i>Peucedanum oreoselinum</i> (L.) Moench <i>Pastinaca sylvestris</i> L. <i>Heracleum sibiricum</i> L. <i>Daucus carota</i> L.	Апіацеє Ерінгіум плянум Херофілліум темулюм Антріскус сільвестріс Коніум макулятум Цікута віроза Фалькарія вульгаріс Пімпінелля саксіфрага Лібанотіс інтермедія Пеуцеданум ореоселіnum Пастінака сільвестріс Гераклеум сібірікум Даукус карота
Родина Бруслинові 1. Бруслина європейська 2. Б. бородавчаста	Celastraceae <i>Euonymus europaea</i> L. <i>E. verrucosa</i> Scop.	Целястрацеє Еуоніmus европеа Е. веррукоза
Родина Жостерові 1. Жостір проносний 2. Крушина ламка	Rhamnaceae <i>Rhamnus cathartica</i> L. <i>Frangula alnus</i> L.	Рамнацеє Рамнус катартіка Франгуля альнус
Родина Маслинові 1. Ясен звичайний 2. Форзиція плакуча 3. Бузок перський 4. Бирючина звичайна 5. Жасмин кущовий	Oleaceae <i>Fraxinus excelsior</i> L. <i>Forsythia suspensa</i> (Thunb.) Vahl <i>Syringa persica</i> L. <i>Ligustrum vulgare</i> L. <i>Jasminum fruticans</i> L.	Олеацеє Фраксінус ексцельзіор Форзіція суспенза Сірінга персіка Лігуструм вульгаре Ясмініум фрутіканс
Родина Маслинкові	Elaeagnaceae	Елеагнацеє

1. Лох вузьколистий 2. Обліпиха крушиновидна	<i>Elaeagnus angustifolius</i> L. <i>Hippophaë rhamnoides</i> L.	Елеагнус ангустифоліус Гіппофае рамноїдес
Родина Жимолостеві 1. Бузина чорна 2. Б. трав'яниста 3. Сніжнягідник прирічковий 4. Жимолость татарська 5. Калина звичайна	Caprifoliaceae <i>Sambucus nigra</i> L. <i>S. ebulus</i> L. <i>Symphoricarpus rivularis</i> Suksdorf <i>Lonicera tatarica</i> L. <i>Viburnum opulus</i> L.	Каприфоліацеє Самбукус нігра С. ебулус Сімфорікарпус рівуляріс Льоніцера татаріка Вібурнум опулюс
Родина Шорстколистові 1. Буглосоїдес польовий 2. Вощанка мала 3. Синяк звичайний 4. Живокіст лікарський 5. Огірочник лікарський 6. Воловик лікарський 7. Куряча сліпота російська 8. Медунка темна 9. Незабудка скорпіонова 10. Н. дрібноквіткова 11. Липучка відхилена 12. Гостриця лежача 13. Чорнокорінь лікарський	Boraginaceae <i>Buglossoides arvensis</i> (L.) I.M.Johnst. <i>Cerinth minor</i> L. <i>Echium vulgare</i> L. <i>Symphytum officinale</i> L. <i>Borago officinalis</i> L. <i>Anchusa officinalis</i> L. <i>Nonea rossica</i> Steven <i>Pulmonaria obscura</i> Dumort <i>Myosotis scorpioides</i> L. <i>M. micrantha</i> Pall. ex Lehm. <i>Lappula squarrosa</i> (Retz.) Dumort. <i>Asperugo procumbens</i> L. <i>Cynoglossum officinale</i> L.	Борагінацеє Буглоссоїдес арвензіс Церінте мінор Ехіум вульгаре Сімфітум офіцінале Бораго офіціналіс Анхуза офіціналіс Нонеа россіка Пульмонарія обскура Міозотіс скорпіоїдес М. мікранта Ляппуля скварроза Асперуго прокумбенс Ціноглоссум офіцінале
Родина Пасльонові 1. Паслін чорний 2. П. солодко-гіркий 3. Фізаліс звичайний 4. Повій звичайний, дереза 5. Блекота чорна 6. Тютюн крилатий 7. Дурман звичайний 8. Петунія гібридна	Solanaceae <i>Solanum nigrum</i> L. <i>S. dulcamara</i> L. <i>Physalis alkekengi</i> L. <i>Lycium barbarum</i> L. <i>Hyoscyamus niger</i> L. <i>Nicotiana alata</i> Link et Otto <i>Datura stramonium</i> L. <i>Petunia hybrida</i> hort.	Солянацеє Солянум нігрум С. дулькамара Фізаліс алькекенгі Ліциум барбарум Гіосціамус нігер Нікоціана алятум Датура страмоніум Петунія гібрида
Родина Ранникові 1. Авран лікарський 2. Дивина лікарська 3. Д. ведмежа 4. Д. борошніста 5. Д. фіолетова 6. Д. тарганяча 7. Льонок дроколистий 8. Л. звичайний 9. Ротики садові 10. Ранник вузлуватий 11. Вероніка сива 12. В. колосиста 13. В. довголиста 14. В. весняна	Scrophulariaceae <i>Gratiola officinalis</i> L. <i>Verbascum phlomoides</i> L. <i>V. thapsus</i> L. <i>V. lychnitis</i> L. <i>V. phoeniceum</i> L. <i>V. blattaria</i> L. <i>Linaria genistifolia</i> (L.) Mill. <i>L. vulgaris</i> Mill. <i>Anthirrhinum majus</i> L. <i>Scrophularia nodosa</i> L. <i>Veronica incana</i> L. <i>V. spicata</i> L. <i>V. longifolia</i> L. <i>V. verna</i> L.	Скрофуляріацеє Гратіола офіціналіс Вербаскум фломоїдес В. тапсус В. ліхнітіс В. феніцеум В. блятттарія Лінарія геністіфолія Л. вульгаріс Антіррінум маюс Скрофулярія нодоза Вероніка інкана В. спіката В. льонгіфолія В. верна

15. В. дібровна	<i>V. chamaedrys</i> L.	В. хамедріс
16. В. лікарська	<i>V. officinalis</i> L.	В. офіціналіс
17. В. широколиста	<i>V. teucrium</i> L.	В. теукріум
18. Очанка пряма	<i>Euphrasia stricta</i> D.Wolff	Евфразія стрікта
19. Кравник звичайний	<i>Odontites vulgaris</i> Moench	Одонтітес вульгаріс
20. Дзвінець малий	<i>Rhinanthus minor</i> L.	Рінантус мінор
21. Перестріч гайовий	<i>Melampyrum nemorosum</i> L.	Мелямпірум неморозум
22. П. польовий	<i>M. arvense</i> L.	М. арвензе
23. Петрів хрест лускатий	<i>Lathraea squamaria</i> L.	Лятреа сквамарія
Родина Глухокропівові	Lamiaceae	Ляміацеє
1. Горлянка повзуча	<i>Ajuga reptans</i> L.	Аюга рептанс
2. Самосил гайовий	<i>Teucrium chamaedrys</i> L.	Тевкріум хамедріс
3. С. білоповстистий	<i>T. polium</i> L.	Т. поліум
4. Шоломниця звичайна	<i>Scutellaria galericulata</i> L.	Скутеллярія галерікулята
5. Шандра звичайна	<i>Marrubium vulgare</i> L.	Маррубіум вульгаре
6. Залізниця гірська	<i>Sideritis montana</i> L.	Сідерітіс монтана
7. Котяча м'ята справжня	<i>Nepeta cataria</i> L.	Непета катарія
8. Розхідник звичайний	<i>Glechoma hederacea</i> L.	Глехома гедерацеа
9. Суховершки звичайні	<i>Prunella vulgaris</i> L.	Прунелля вульгаріс
10. Жабрій звичайний	<i>Galeopsis tetrahit</i> L.	Галеопсис тетрахіт
11. Глуха кропива біла	<i>Lamium album</i> L.	Ляміум альбум
12. Г.к. пурпурова	<i>L. purpureum</i> L.	Л. пурпуреум
13. Г.к. плямиста	<i>L. maculatum</i> L.	Л. макулятум
14. Собача кропива звичайна	<i>Leonurus cardiaca</i> L.	Леонурус кардіака
15. Чистець прямий	<i>Stachys recta</i> L.	Стахіс ректа
16. Ч. лісовий	<i>S. sylvatica</i> L.	С. сільватика
17. Ч. болотний	<i>S. palustris</i> L.	С. палюстре
18. М'яточник чорний	<i>Ballota nigra</i> L.	Балльота нігра
19. Шавлія кільчаста	<i>Salvia verticillata</i> L.	Сальвіа вертіциллята
20. Ш. дібровна	<i>S. nemorosa</i> L.	С. немороза
21. Ш. Лучна	<i>S. pratensis</i> L.	С. пратензе
22. Чебрець повзучий	<i>Thymus serpyllum</i> L.	Тімус серпіллям
23. Ч. Маршаллів	<i>T. marschallianus</i> Willd.	Т. маршалліанус
24. Вовконіг високий	<i>Lycopus exaltatus</i> L.	Лікопус екзальтатус
25. М'ята водяна	<i>Mentha aquatica</i> L.	Мента акватика
26. М. польова	<i>M. arvensis</i> L.	М. арвензіс
27. Зеленчук жовтий	<i>Galeobdolon luteum</i> Huds.	Галеобдольон лютеум
28. Буквиця лікарська	<i>Betonica officinalis</i> L.	Бетоніка офіціналіс
29. Материнка звичайна	<i>Origanum vulgare</i> L.	Оріганум вульгаре
Родина Айстрові	Asteraceae	Астерацеє
1. Золотушник звичайний	<i>Solidago virgaurea</i> L.	Солідаго віргауреа
2. Стокротки багаторічні	<i>Bellis perennis</i> L.	Белліс переніс
3. Коніза канадська	<i>Conyza canadensis</i> (L.) Cronq.	Коніза канадензіс
4. Злинка гостра	<i>Erigeron acris</i> L.	Ерігерон акріс
5. Стенактіс однорічний	<i>Stenactis annua</i> (L.) Cass.	Стенактіс аннуа
6. Сухоцвіт багновий	<i>Gnaphalium uliginosum</i> L.	Гнафаліум улігінозум
7. Цмин пісковий	<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) DC.	Геліхрізум аренаріум
8. Ц. приквітковий	<i>H. bracteatum</i> (Vent.) Andrews	Г. брактеатум
	<i>Inula helenium</i> L.	Інуля геленіум
	<i>I. oculus-christi</i> L.	І. окулус хрісті

9. Оман високий	<i>Iva xanthiifolia</i> Nutt.	Іва ксантиіфолія
10. О. очний	<i>Ambrosia artemisiifolia</i> L.	Амброзія артемізііфолія
11. Іва нетреболиста	<i>Xanthium strumarium</i> L.	Ксантиум струмаріум
12. Амброзія полинолиста	<i>X. spinosum</i> L.	К. спінозум
13. Нетреба звичайна	<i>Bidens tripartita</i> L.	Біденс тріпартіта
14. Н. колюча	<i>Galinsoga parviflora</i> Cav.	Галінсога парвіфльора
15. Череда трироздільна	<i>Anthemis cotula</i> L.	Антеміс котуля
16. Незбутниця	<i>Ptarmica salicifolia</i> (Bess.)	Птарміка саліціфолія
дрібноквіткова	Serg.	
17. Роман собачий	<i>Achillea millefolium</i> L.	Ахіллеа міллефоліум
18. Чихавка верболиста	<i>Leucanthemum vulgare</i> Lam	Левкантемум вульгаре
19. Деревій звичайний	<i>Lepidotheca suaveolens</i>	Лепідотека свавеоленс
20. Королиця звичайна	(Pursh)Nutt.	
21. Лепідотека запашна	<i>Matricaria recutita</i> L.	Матрікарія рекутіта
22. Ромашка лікарська	<i>Tripleurospermum inodorum</i>	Тріплеуроспермум
23. Триплевроспермум	(L.)Sch.Bip.	інодорум
непахучий	<i>Pyrethrum corymbosum</i> (L.)	Піретрум корімбозум
24. Маруна щиткова	Scop.	
25. Пижмо звичайне	<i>Tanacetum vulgare</i> L.	Танацетум вульгаре
26. Полин гіркий	<i>Artemisia absinthium</i> L.	Артемізія абсінтіум
27. П. австрійський	<i>A. austriaca</i> Jacq.	А. аустріака
28. П. звичайний	<i>A. vulgaris</i> L.	А. вульгаріс
29. Мати-й-мачуха	<i>Tussilago farfara</i> L.	Туссіляго фарфара
30. Жовтозілля звичайне	<i>Senecio vulgaris</i> L.	Сенеціо вульгаріс
31. Ж. весняне	<i>S. vernalis</i> Waldst. et Kit.	С. верналіс
32. Ж. Якова, ж. Лучне	<i>S. jacobaea</i> L.	С. якобеа
33. Лопух справжній	<i>Lappa major</i> L.	Ляппа майор
34. Будяк кучерявий	<i>Carduus crispus</i> L.	Кардуус кріспус
35. Осот городній	<i>Cirsium oleraceum</i> (L.) Scop	Цірзіум олерацеум
	<i>C. arvense</i> (L.)Scop.	Ц. арвензе
36. О. польовий	<i>Onopordon acanthium</i> L.	Онопордон акантіум
37. Татарник колючий	<i>Centaurea cyanus</i> L.	Центауреа ціанус
38. Волошка синя	<i>C. jacea</i> L.	Ц. яцеа
39. В. лучна	<i>C. diffusa</i> Lam.	Ц. діфуза
40. В. розлога	<i>Lapsana communis</i> L.	Ляпсана коммуніс
41. Празелень звичайна	<i>Leontodon autumnalis</i> L.	Леонтодон аутумналіс
42. Любочки осінні	<i>Tragopogon major</i> Jacq.	Трагопогон майор
43. Козельці великі	<i>T. ucrainicus</i> Artemcz.	Т. українікус
44. К. українські	<i>Chondrilla uncea</i> L.	Хондрілля юнцеа
45. Хондрила ситниковидна	<i>Taraxacum officinale</i> Wigg.	Тараксакум офіцінале
46. Кульбаба лікарська	<i>Sonchus arvensis</i> L.	Сонхус арвензіс
47. Жовтий осот польовий	<i>Lactuca serriola</i> L.	Ляктука серріоля
48. Латук компасний	<i>Crepis tectorum</i> L.	Крепіс текторум
49. Скерета покрівельна	<i>Hieracium umbellatum</i> L.	Гієраціум умбеллятум
50. Нечуйвітер зонтичний	<i>Pilosella officinarum</i> Schult.	Пільозелля офіцінарум
51. Пілозелла лікарська	et Sch.Bip.	
Родина Сусакові	Butomaceae	Бутомацеє
1. Сусак зонтичний	<i>Butomus umbellatus</i> L.	Бутомус умбеллятус
Родина Частухові	Alismataceae	Алісматацеє
1. Частуха подорожникова	<i>Alisma plantago-aquatica</i> L.	Алісма плянтаго акватіка
2. Стрілолист стрілолистий	<i>Sagittaria sagittifolia</i> L.	Сагіттарія сагіттіфолія
Родина Жабурникові	Hydrocharitaceae	Гідрохарітацеє

1. Елодея канадська 2. Валіснерія спіральна	<i>Elodea canadensis</i> Michx. <i>Vallisneria spiralis</i> L.	Ельодеа канадензіс Валліснерія спіраліс
Родина Рдесникові 1. Рдесник плаваючий 2. Р. кучерявий 3. Р. гребінчастий	<i>Potamogetonaceae</i> <i>Potamogeton natans</i> L. <i>P. crispus</i> L. <i>P. pectinatus</i> L.	Потамогетонацеє Потамогетон натанс П. кріспус П. пектінатус
Родина Лілієві 1. Зірочки жовті 2. З. маленькі	<i>Liliaceae</i> <i>Gagea lutea</i> (L.)Ker Gawl. <i>G. minima</i> (L.)Ker Gawl.	Ліліацеє Гагеа лютеа Г. мініма
Родина Мелантієві 1. Чемериця Лобелієва	<i>Melanthiaceae</i> <i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.	Мелянтіацеє Вератрум льобеліанум
Родина Цибулеві 1. Цибуля граниста 2. Ц. кругла	<i>Alliaceae</i> <i>Allium angulosum</i> L. <i>A. rotundum</i> L.	Алліацеє Алліум ангульозум А. ротундум
Родина Асфodelові 1. Віхалка розлога	<i>Asphodeliaceae</i> <i>Anthericum ramosum</i> L.	Асфоделіацеє Антерікум рамозум
Родина Конвалієві 1. Конвалія травнева 2. Веснівка дволиста 3. Купина запашна	<i>Convallariaceae</i> <i>Convallaria majalis</i> L. <i>Maianthemum bifolium</i> (L.) F.W.Schmidt <i>Polygonatum odoratum</i> (Mill.)Druce	Конвалляріацеє Конваллярія майаліс Маянтемум біфоліум Полігонатум одоратум
Родина Гіацинтові 1. Гадюча цибулька непомітна 2. Рястка Коха 3. Проліска дволиста	<i>Hyacinthaceae</i> <i>Muscari neglectum</i> Guss. <i>Ornithogalum kochii</i> Parl. <i>Scilla bifolia</i> L.	Гіацінтацеє Мускарі неглектум Орнітогалум кохії Сцилла біфолія
Родина Тріллієві 1. Вороняче око чотирилисте	<i>Trilliaceae</i> <i>Paris quadrifolia</i> L.	Трілліацеє Паріс квад्रीфолія
Родина Холодкові 1. Холодок лікарський	<i>Asparagaceae</i> <i>Asparagus officinalis</i> L.	Аспарагацеє Аспарагус офіціналіс
Родина Амарилісові 1. Підсніжник сніговий 2. Нарцис поетичний	<i>Amaryllidaceae</i> <i>Galanthus nivalis</i> L. ЧК <i>Narcissus poëticus</i> L.	Амаріллідацеє Галантус ніваліс Нарціссус поетікус
Родина Півникові 1. Півники болотні 2. Шафран посівний	<i>Iridaceae</i> <i>Iris pseudacorus</i> L. <i>Crocus sativus</i> L.	Ірідацеє Іріс псевдакорус Крокус сатівус
Родина Осокові 1. Пухівка піхвова 2. Комиш лісовий 3. Куга озерна 4. Ситняг болотний 5. Осока гостра 6. О. колхідська 7. О. рання 8. О. пухирчаста 9. О. лисяча 10. О. шорстка 11. О. лісова	<i>Cyperaceae</i> <i>Eriophorum vaginatum</i> L. <i>Scirpus sylvaticus</i> L. <i>Schenoplectus lacustris</i> (L.) Palla <i>Eleocharis palustris</i> (L.) Roem. et Schult. <i>Carex acuta</i> L. <i>C. colchica</i> J. Gay <i>C. praecox</i> Schreb. <i>C. vesicaria</i> L. <i>C. vulpina</i> L. <i>C. pilosa</i> Scop. <i>C. sylvatica</i> L.	Ціперацеє Еріофорум вагінатум Сцирпус сільватікус Схеноплектус лякустріс Елеохаріс палюстріс Карекс акута К. кольхіка К. прекокс К. везікарія К. вульпіна К. пільоза К. сільватіка
Родина Тонконогові	<i>Poaceae</i>	Поацеє

1. Пирій повзучий	<i>Elytrigia repens</i> L.	Елітрігія ре пенс
2. Житняк гребінчастий	<i>Agropyron pectinatum</i> (Bieb.)Beauv.	Агропірон пектінадум
3. Пшениця м'яка	<i>Triticum aestivum</i> L.	Тріцікум естівум
4. Жито дике	<i>Secale sylvestre</i> Host	Секале сільвестре
5. Ячмінь заячий	<i>Hordeum leporinum</i> Link	Гордеум лепоріnum
6. Бромус м'який	<i>Bromus mollis</i> L.	Бромус молліс
7. Стоколос безостий	<i>Bromopsis inermis</i> (Leyss.) Holub	Бромопсіс інерміс
8. Овес звичайний, вівсюг	<i>Avena fatua</i> L.	Авена фатуа
9. Келерія сиза	<i>Koeleria glauca</i> (Spreng.)DC.	Келерія гляука
10. Куничник наземний	<i>Calamagrostis epigeios</i> (L.) Roth	Калямагростіс епігеіос
11. Просянка розлога	<i>Milium effusum</i> L.	Міліум еффузум
12. Метлюг звичайний	<i>Apera spica-venti</i> (L.)Beauv.	Апера спіка венті
13. Мітлиця повзуча	<i>Agrostis stolonifera</i> L.	Агростіс стольоніфера
14. Тимофіївка лучна	<i>Phleum pratense</i> L.	Флеум пратензе
15. Т. степова	<i>Ph. phleoides</i> (L.)H.Karst.	Ф. флеоідес
16. Лисохвіст лучний	<i>Alopecurus pratensis</i> L.	Альопекурус пратензіс
17. Костриця лучна	<i>Festuca pratensis</i> Huds.	Фестука пратензіс
18. К. валійська	<i>F. valesiaca</i> Gaudin	Ф. валезіака
19. Тонконіг однорічний	<i>Poa annua</i> L.	Поа аннуа
20. Т. вузьколистий	<i>P. angustifolia</i> L.	П. ангустіфолія
21. Т. стиснутий	<i>P. compressa</i> L.	П. компресса
22. Т. лучний	<i>P. pratensis</i> L.	П. пратензіс
23. Т. бульбистий	<i>P. bulbosa</i> L.	П. бульбоза
24. Грястиця збірна	<i>Dactylis glomerata</i> L.	Дактіліс гльомерата
25. Лепешняк великий	<i>Glyceria maxima</i> (Hartm.) Holmberg	Гліцерія максіма
26. Молінія голуба	<i>Molinia caerulea</i> (L.)Moench	Молінія церулеа
27. Плоскуха звичайна, півняче просо	<i>Echinochloa crusgalli</i> (L.) Beauv.	Ехінохлоа крусгаллі
28. Пальчатка звичайна	<i>Digitaria ischemum</i> (Schreb.)Muehl.	Дігітарія ішемум
29. Мишій зелений	<i>Setaria viridis</i> (L.)Beauv.	Сетарія вірідіс
30. М. сизий	<i>S. glauca</i> (L.)Beauv.	С. гляука

5. Форми та методи контролю

Опитування на підготовчих та камеральних заняттях, перевірка висновків і рисунків, правильності визначення рослин гербарію під час виконання завдань навчальної практики, заліковий контроль.

6. Вимоги до звітної документації

На навчальній практиці студенти ведуть *щоденник* та складають *гербарій*. Студент повинен зібрати і здати гербарій у кількості не менше 100 видів насінних і спорових рослин. Разом з *щоденником гербарій* (як і під час навчальної практики на I курсі) є *персональним звітним документом* студента про виконання ним завдань практики.

Груповим звітним документом про навчальну практику студентів є *фотогазета* чи *презентація слайдів*.

7. Розподіл балів, які отримують студенти, за видами роботи

№	Вид діяльності студента-практиканта	Термін виконання	Кількість балів
1.	Присутність студентів на заняттях та екскурсіях та їхня активність	щоденно	10
2.	Кількість зданих гербарних аркушів (100 аркушів)	По завершенні навчальної практики	50
3.	Правильність оформлення гербарію (0,5 бала за кожен правильно оформлений аркуш)		
4.	Вміння визначати рослини в природі та гербаризовані рослини і правильно наводити їхні українські та латинські назви.	щоденно	30
5.	Ведення щоденника навчальної практики	щоденно	10
	Всього :		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для диференційованого заліку	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

8. Матеріальне оснащення практики:

Матеріальне оснащення, необхідне під час навчальної практики:

- 1) папки для гербарію;
- 2) преси для сушіння рослин;
- 3) газети для сушіння рослин;
- 4) спирт для фіксації рослинного матеріалу;
- 5) коробки для збирання і зберігання плодів, насіння;
- 6) коробки для збирання і зберігання мохів, лишайників, грибів;
- 7) банки для зберігання водоростей та водних рослин.

9. Рекомендована література

Базова

1. Типова навчальна програма з дисципліни «Ботаніка». Навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів: Збірник типових навчальних програм для спеціальності 6.040102 «Біологія». ОКР – бакалавр / Чорний І.Б., Морозюк С.С.,

- Оляницька Л.Г., Кустовська А.В. / За ред. проф. В.М. Бровдія. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 7- 40.
2. Збірник наскрізних програм навчальних та виробничих практик студентів зі спеціальностей «Туризм», «Географія», «Біологія», «Хімія», «Екологія». / за ред. В.П. Покася, В.Г. Щабельської; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, НПУ імені М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011.- С. 27-62.
 3. Польова практика з ботаніки. Програма і методичні вказівки. / Морозюк С.С., Чорний І.Б., Кустовська А.В., Мельниченко Н.В., Оляницька Л.Г. / За загальною редакцією проф. С. Морозюк. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. - 80 с.
 4. Определитель высших растений Украины /Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. – Киев: Наукова думка, 1987. – 548 с.
 5. Собко В.Г., Мордатенко Л.П. Визначник рослин Київської області. – Київ: Фітосоціоцентр, 2004. – 374 с.

Допоміжна

1. Морозюк С.С. та ін. Систематика судинних рослин. Курс лекцій. – Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 250 с.
2. Морозюк С.С. та ін. Лабораторні заняття з систематики вищих рослин. – Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2009.- 184 с.
3. Морозюк С.С., Мельниченко Н.В., Журавель Н.М. Лабораторний практикум з ботаніки (анатомія і морфологія рослин). – Навчальний посібник для студентів природничих спеціальностей. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 130 с.
4. Морозюк С.С., Мельниченко Н.В., Журавель Н.М., Білявський С.М. Робочий зошит. «Ботаніка. Анатомія і морфологія рослин». – Навчальний посібник для студентів природничих спеціальностей. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 162 с.
5. Барна М.М. Ботаніка. Терміни, поняття, персоналії: словник / М.М. Барна. – К.: Академія, 1997. - 272 с.
6. Барна М.М. Ботаніка. Терміни, поняття, персоналії: навчальний посібник – 2-вид., доп. і змін. / М.М. Барна. – Тернопіль.: ТЗОВТерно-граф, 2013. - 360с. :іл.
7. Утевська О.М. Біологія 7 клас. Шкільний визначник рослин. – Х.: Вид-во «Ранок», 2009. – 16 окр. арк. у папці.
8. Утевська О.М. Біологія. Шкільний визначник (визначення рослин). 7 клас – Х.: Вид-во «Ранок», 2011. – 36 с. + 16 іл.
9. Морозюк С.С. Трав'янисті рослини України. Навчальний посібник. / С.С. Морозюк, В.В. Протопопова. – Тернопіль.: Навчальна книга – Богдан, 2007. - 216 с.
10. Панова Л.С., Протопопова В.В., Морозюк С.С. Весняні рослини України. – Тернопіль.: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 160 с.
9. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Частина I. Довідник / Кохно М.А., Пархоменко Л.І., Зарубенко А.У., та ін. / За ред. Кохно М.А.. – К.: «Фітосоціоцентр», 2002. – 448 с. з іл.
10. В.С. [Новиков](#), И.А. [Губанов](#) Популярный атлас-определитель. Дикорастущие растения. – М.:ВАМ «Дрофа», 2008. – 415 с.
11. Ботаника. Учебно-полевая практика: Учеб. пособие для студентов вузов / В.П. Руденко, А.Г. Сербин, Л.М. Городнянская и др.; Под общ. ред. А.Г. Сербина и В.П. Руденко. – Х.: Изд-во НФАУ: Золотые страницы, 2001. – 340 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://plant.geoman.ru/> - Библиотека 'Жизнь растений'
2. <http://zbio.net/forums/index.php?showforum=63> – форум Plant science / Herba
3. <http://herba.msu.ru/shipunov/school/sch-ru.htm> - Фундаментальная электронная библиотека «Флора и фауна»
4. <http://herba.msu.ru/shipunov/index-ru.htm> - Материалы А. Шипунова
5. <http://www.biodan.narod.ru/data/botanica0.htm> - новини ботаніки

6. <http://www.twirpx.com/files/biology/botany/> - Конспекты лекций, учебные пособия
7. <http://bio.1september.ru/topic.php?TopicID=1&Page=1> – журнал «Біологія», рубрика «Ботаніка»
8. <http://sciweb.nybg.org/science2/SteereHerbarium.asp> - The New York Botanical Garden Herbarium.
9. <http://www.plantarium.ru/>.

Додаток

ПРАВИЛА ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ І ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Загальні положення

1. Навчальна практика є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки студентів в Університеті і проводиться на оснащених відповідним чином базах (чи його структурних підрозділах), або в інших установах, з якими Університет завчасно уклав договори про співпрацю.
2. Відповідальність за організацію проведення і контроль за проходженням практики покладається на безпосередніх керівників практики (викладачів) та керівників практики Факультету.
3. Студенти можуть бути направлені на практику тільки на ті бази (установи, заклади), які оснащені відповідно до вимог навчально-виховного процесу, відповідають нормативно-правовим актам з охорони праці, є необхідні побутові умови та медичне обслуговування, дотримані санітарні умови та техніка безпеки.
4. Обов'язковою умовою допуску студентів до проходження навчальної практики є проходження ними вступного інструктажу з охорони праці (інструкція з охорони праці № 300).
5. За порушення трудової дисципліни, встановлених правил чи режиму під час навчальної практики, кожен її учасник може нести адміністративну, а в деяких випадках – і кримінальну відповідальність.

Підготовчий період

1. Завчасно, перед виїздом на навчальну практику керівник практики має провести підготовче заняття зі студентами, на якому необхідно:
 - ознайомити студентів з програмою, базами (установами, організаціями, населеними пунктами) навчальної практики,
 - дати перелік комплекту обладнання та спорядження, необхідного на практиці,
 - методичні рекомендації щодо правильності оформлення документації чи роздати індивідуальні завдання,
 - озвучити свій номер телефону та отримати список телефонів студентів-практикантів,
 - ознайомити студентів з маршрутом практики та транспортом, тощо.
2. Всі студенти повинні пройти медичний огляд, зобов'язані знати і вміти застосовувати прийоми надання першої медичної допомоги під час нещасних випадків і захворювань (інструкція з охорони праці № 120).
3. Перед виїздом на навчальну практику необхідно кожному студенту перевірити укомплектування обладнання та спорядження, аптечки з медикаментами, супровідні та особисті документи і правильність їх оформлення, засоби зв'язку, маршрут транспорту, продукти тощо.

Польовий період

1. Перед виїздом на польові заняття керівник практики зобов'язаний провести інструктаж з техніки безпеки під час навчальної практики та зафіксувати це документально (інструкції з охорони праці № 300, 120).

2. Перебуваючи у транспортних засобах під час поїздки на базу чи безпосередньо перебуваючи на навчальній базі, студенти зобов'язані суворо дотримуватись морально-етичних норм поведінки (ввічливість, стиль мови тощо).
3. Під час проведення екскурсій в природу в місцевостях з наявністю кліщів, отруйних комах чи плазунів потрібно носити закрите взуття та одяг, обов'язково мати головний убір та необхідно проводити щоденний особистий огляд відкритих ділянок тіла. Також в районах, де є велика кількість комарів, мошок і павуків, всі студенти повинні бути забезпечені засобами проти них і вміти ними користуватися.
4. Під час поїздки чи проходячи маршрут, треба пильно стежити за терміном зберігання продуктів харчування, навчального обладнання і спорядження від псування та крадіжок.
5. Всі учасники практики повинні уникати вживання невідомих ягід, грибів, і риби, які можуть викликати отруєння.
6. Керівники практики повинні знати місце перебування та їх наявність за списком на місці. Залишати базу, групу чи відхилитися від маршруту під час екскурсії можна тільки з відому і дозволу керівника практики.
7. Якщо виявлена відсутність на базі чи в групі під час екскурсії кого-небудь із студентів з невідомих причин або не повернення з екскурсії в контрольний час, керівник повинен негайно організувати пошуки та вжити рятувальних заходів.
8. Перед виходом групи на маршрут екскурсії керівник практики дає старості групи всі необхідні вказівки щодо ходу екскурсії (назву бази, установи, населеного пункту, місцевості, напрям маршруту, транспорт, орієнтири, об'єкти та пункти відпочинку тощо), включаючи вказівки щодо поведінки та техніки безпеки, а також встановлює робочі і контрольні строки повернення з екскурсії.
9. Відхилення від маршруту студентом може бути тільки під контролем керівника практики та під його особисту відповідальність.
10. Залишати одного студента чи групу на маршруті або направляти їх на маршрут самостійно керівнику практики чи іншим особам забороняється.
11. Якщо група з маршруту екскурсії не повертається у визначений контрольний час, керівництву бази необхідно організувати її пошуки, доповівши про це керівництву ВНЗ та органам місцевої влади.
12. Під час пішохідних екскурсій потрібно ретельно стежити за тим, щоб не було натирання ніг, сонячних опіків, промокання під час негоди тощо. Не допускається також часове та фізичне перевантаження студентів під час екскурсії.
13. Під час сильної грози на екскурсії, не рекомендується стояти поблизу поодиноких дерев, а також металевих опор ЛЕП тощо та користуватися мобільним зв'язком.
14. Тяжко хворі чи травмовані студенти негайно відправляються до найближчого медичного пункту чи лікарні. В окремих випадках лікар терміново викликається до хворого. У надзвичайних ситуаціях необхідно доповісти про це керівництву ВНЗ та родичам.
15. Студенти, які не виконують встановлених вимог та правил, порушують дисципліну та робочий режим, передбачені інструкцією, є порушниками навчальної практики. Про їх поведінку, яка загрожує особистому життю та життю інших студентів групи, керівник практики в невідкладному порядку зобов'язаний доповісти керівництву ВНЗ та вжити невідкладних заходів у встановленому нормативними актами порядку.

Камеральний період або завершення практики

1. Завчасно, перед від'їздом з бази навчальної практики керівник практики має провести підсумкове заняття зі студентами, на якому необхідно:
 - підвести підсумки роботи студентів-практикантів під час навчальної практики,
 - перевірити виконання індивідуальних завдань, ознайомити кожного студента з недоліками їх роботи, способами та термінами їх усунення,
 - нагадати методичні рекомендації щодо правильності оформлення документації чи індивідуальних завдань,

- організувати завершення практики, ознайомивши студентів з часом, маршрутом та транспортом для повернення з бази практики,
 - повідомити студентів про дату, час залікового контролю та документацію, необхідну на залік.
2. Перед від'їздом з бази навчальної практики необхідно кожному студенту перевірити укомплектування навчального обладнання та спорядження, супровідні та особисті документи і правильність їх оформлення, засоби зв'язку, маршрут транспорту, продукти харчування тощо.
3. Перед від'їздом з бази навчальної практики необхідно керівнику практики нагадати студентам про морально-етичні норми поведінки, яких вони зобов'язані суворо дотримуватись, перебуваючи у транспортних засобах під час поїздки та на зупинках.